

ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ОХОРОНИ ПРИРОДИ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ БІОЛОГІЇ

А. О. Штогун, І. В. Бесарабчук

Кременецька обласна гуманітарно–педагогічна академія ім. Тараса Шевченка, кафедра методики викладання біології та екології, вул. Ліцейна, 1, Тернопільська обл., Україна, 47003,

Система безперервної екологічної освіти та виховання будується та розвивається на основі чинних державних законів України, Національної доктрини розвитку освіти України ХХІ ст. Домінуючим напрямком Концепції екологічної освіти є реалізація кардинального реформування підготовки вчителя до організації навчально-виховного процесу з екології.

В освітянських колах багато дискутують, якою повинна бути шкільна екологічна освіта в Україні. Екологічна освіта школярів, як правило, здійснюється за трьома моделями: шляхом екологізації змісту традиційних навчальних дисциплін (географії, біології, хімії, фізики), запровадження окремих інтегрованих курсів або за змішаною моделлю.

Проте безспідставно можна стверджувати: найістотнішим недоліком нашої традиційної системи освіти є те, що під час вивчення природничих дисциплін у школі загальні закони природи зазвичай не виступають у ролі наскрізних принципів обґрунтування знань, у результаті чого в школярів формується інтелект на репродуктивному рівні (виконання будь-яких завдань за зразком або за інструкцією). Це призводить до невміння самостійно приймати своєчасні рішення. З цих причин гальмується формування в учнів екологічного мислення (бережливого ставлення до природи, екологічної свідомості і екологічної культури). Найбільшими потенційними можливостями цьому питанні володіє шкільний курс біології.

У методиці навчання біології проблема вивчення охорони природи в шкільному курсі біології розглядалася в наукових працях М. Верзиліна, Д. Трайтака, Л. Романової, В. Шулдика, А. Захлебного, О. Гончара, А. Калугіна та ін.

Аналіз досвіду роботи вчителів-практиків свідчить, що наявні в методиці навчання біології форми й види вивчення охорони природи використовуються епізодично, безсистемно. Причина цього не лише у відсутності належної уваги до охорони природи, але й у недостатній методичній підготовці педагогів до її проведення.

Метою роботи було обґрунтувати методику вивчення охорони природи в курсі біології у загальноосвітній школі.

Теоретичні аспекти екологічної освіти та виховання ми реалізуємося на уроках біології під час проходження переддипломної (виробничої) практики у Кушлінській ЗОШ І-ІІ ст., Горинській ЗОШ І-ІІІ ст., Кременецькій ЗОШ-інтернат І-ІІІ ст., Кременецькій ЗОШ №2 І-ІІІ ст.

Так, у 6 (нова програма) і 7 класі викладається курс «Ботаніка», завданнями якого є: забезпечення учнів систематичними знаннями про закономірності розвитку, будови і про різноманітність рослин; вироблення переконання щодо необхідності охорони рослинного світу, озеленення міст і сіл; виховання любові і бережливого ставлення до рослин відчуття відповідальності за збереження їхньої різноманітності; формування емоційно-ціннісного ставлення до природи, до себе, до людей.

Під час вивчення ботаніки учні крок за кроком вивчають будову і життєдіяльність рослин, їхню організацію. Вони вивчають класифікацію рослин в порядку ускладнення їхньої будови. Вивчаючи органи рослин, учні мають можливість пов'язати умови нормального розвитку і функціонування рослинного організму з умовами і станом навколишнього середовища. Подаючи навчальний матеріал, педагогу варто виділяти в ньому й екологічний аспект, розкриваючи екологічну ситуацію нашої країни, а також різних частин світу, значення рослин у природі і житті людини [5].

У процесі вивчення курсу зоології (біологія 8 клас) учні набувають знань про значення тварин для людини, зміну фауни внаслідок використання тварин, а також різноманітної господарської діяльності (зміна ландшафтів, освоєння цілих земель, будівництво різноманітних господарських споруд та ін.). важливо, коли вчитель дає можливість учням з'ясувати роль тварин у природі, біологічному кругообігу речовин у природі.

Також необхідно зазначити, що будь-яке порушення рівноваги в біогеоценозі неприпустимо з боку людини, оскільки може мати непередбачувані і навіть катастрофічні наслідки, коли людина, завозячи нові види на нову територію, може не врахувати можливих наслідків. Адже може бути, що тварини, потрапивши на нову територію, не знайшовши для цього перешкод, безконтрольно розмножуються, або як хижаки знищують деякі види, які і без того потребують охорони і можуть бути ендеміками даної території [6].

У подальших класах (3 етап) учні вивчають особливості анатомії, фізіології і гігієни людини. Вчитель повинен враховувати вікові особливості підлітків і формувати в них дбайливого ставлення до природи і, зокрема, до власного здоров'я як фактора суспільного значення.

На першому вступному уроці курсу анатомії, фізіології і гігієни людини у бесіді вчитель з'ясовує та поглиблює природоохоронні знання учнів, даючи запитання: яке навколишнє середовище оточує людину? яке значення в житті людини має вода, повітря, тепло, світло, продукти харчування? яку роль у житті та здоров'ї людини відіграє одяг, домашнє житло, робочі приміщення? як впливає на здоров'я людини шум, радіаційне випромінювання і хімічне забруднення? Під час бесіди вчитель наголошує, що комплекс умов природного і соціального середовища забезпечує життя і діяльність людини яка безпосередньо взаємодіє з природою.

На останньому навчання у школі йде вивчення загальної біології і відбувається узагальнення здобутих екологічних знань. Узагальнюючи набуті в

попередніх класах знання про охорону природи, вчитель систематизує їх, розкриває наукові і правові основи природоохоронної роботи [5, с. 74].

У системі позакласної роботи з біології в галузі екологічної освіти і екологічного виховання важливе місце посідають шкільні екологічні клуби, робота яких спрямована на формування в учнів вмінь вивчати і вирішувати проблеми навколишнього середовища на локальному, регіональному, національному і глобальному рівнях. Вони покликані забезпечити розуміння процесів взаємодії людини і природи та сприяти вирішенню проблем через соціальні дії, а також забезпечити формування комплексного розуміння проблем довкілля. Їх учасники отримують реальну можливість навчитися сприймати людину як невід'ємну частку природи.

Отже, охорона природи – комплекс заходів із збереження, раціонального використання і відновлення природних ресурсів Землі; етика, наука, і дії, спрямовані на захист природного навколишнього середовища від забруднення, посиленої експлуатації й іншого шкідливого впливу життєдіяльності людини; включає правові, технологічні, природничо-наукові, економічні, громадсько-політичні заходи міжнародного, державного, регіонального і локально-адміністративного рівня.

Література

1. *Асламова Я.* Проблеми та концептуальні ідеї екологічної освіти і виховання в Україні / Я. Асламова, Р. Вексларський, К. Комарський, С. Пшеничний // Ойкумена. – 2004. – №1-2. – С.87-91.
2. *Бабанов А. Д.* Екологія у шкільному курсі біології / А. Д. Бабанов, М. О. Кравченко – Харків: Основа, 2005. – 196 с.
3. *Білоус С.* Уроки екологічного виховання / С. Білоус // Рідна школа. – 2007. - № 6. – С. 70–72.
4. *Горяня Л. Г.* Методичні рекомендації щодо активізації екологічної освіти та виховання школярів у середніх навчальних закладах освіти / Л. Г. Горяня – К.: КМІУВ, 2001. – 16 с
5. *Захлебний О. М.* Охорона природи в шкільному курсі біології / О. М. Захлебний, І. Д. Зверев, І. Т. Суравегіна – К.: Освіта, 1997. – 206 с.
6. *Мегем О. М.* Екологізація шкільної біологічної освіти в Україні / О. М. Мегем // Науковий вісник Чернівецького університету. – Чернівці: Рута, 2003. – Вип. 176. Педагогіка та психологія. – С. 89–95.
7. *Мороз І.* Особливості екологізації шкільної біологічної освіти в Україні / І. Мороз // Біологія і хімія в школі. – 2004. – № 6. – С. 28 – 31.
8. *Прокопенко О.* Екологічне виховання у процесі вивчення біології / О. Прокопенко, Т. Демидова // Рідна школа. – 2005. - №3. – С. 72-75.